

Agnieszka Łakomy-Chłosta

Zakład Historii Książki i Bibliotek
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: a.lakomy@interia.pl

Agnieszka Gołda

Zakład Bibliotekoznawstwa
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl

IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliografie specjalne: rozwój i integracja” (Warszawa, 7 maja 2018 r.)

Już po raz czwarty Katedra Bibliografii i Dokumentacji Uniwersytetu Warszawskiego zorganizowała spotkanie teoretyków i praktyków bibliografii. Tym razem podczas obrad podjęto problematykę bibliografii specjalnych, a autorzy wygłoszonych referatów skupili się głównie na użytkownikach spisów. Oczekiwania odbiorców informacji warunkują obecnie zmiany organizacji prac, metodyki i sposobów udostępniania rejestrów.

W imieniu organizatorów konferencję otworzyła Jadwiga Woźniak-Kasparek, witając zebranych gości i zwracając uwagę na potrzebę dyskusji nad bibliografią. Wymieniła postulaty rozwoju bibliografii, a także opisała stan nauki w Polsce. Zgromadzonych przywitani także przedstawiciele Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego: dziekan Janusz Adamowski oraz prodziekan ds. studenckich i dydaktycznych Anna Kamler.

Organizatorzy konferencji podzielili referaty na trzy sesje. W pierwszej, którą prowadziła Anna Gruca (Instytut Informacji Naukowej i Bi-

biotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), wygłoszono trzy prelekcje. Agata Olkowska (Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie) przygotowała wystąpienie pt. *Aktualność jako priorytet dla bazy bibliograficznej*, wykorzystując przykład *Polskiej Bibliografii Prawniczej*. Źródło to jest specyficzne, gdyż adresowane do grupy zawodowej, której szczególnie zależy na szybkim dotarciu do informacji o najnowszych publikacjach. Dlatego założeniem osób przygotowujących bibliografię jest zasada „just in time”. Aby tego dokonać, zespół bibliografów zdecydował się na bezpośredni kontakt z wydawcami, którzy wysyłają zawartość najnowszych numerów ogłaszanych przez siebie czasopism. Przyspiesza to opracowanie i wprowadzenie danych do bazy.

Anna Małgorzata Kamińska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) w wystąpieniu pt. *ScientoMiner ICR – moduł importu danych bibliograficznych z zasobów CrossRef dla platformy Gephi* zwróciła uwagę, że drobne błędy w nazwiskach i imionach autorów, które zdarzają się w trakcie opisywania dokumentów na potrzeby bibliografii różnego typu, powodują, iż w analizach bibliometrycznych istnieje problem z prawidłową identyfikacją osób. Rozwiązaniem tej kwestii jest wykorzystanie systemu identyfikacji DOI, jednoznacznie oznaczającego rejestrowane pozycje. W dalszej części wystąpienia prelegentka porównała trzy wydzielone przez siebie typy baz danych: komercyjne, otwarte i regionalne, analizując m.in. ich transparentność i jakość. Szczególne miejsce poświęciła bazie CrossRef i możliwości jej współpracy z platformą Gephi. Aby tego dokonać, należy korzystać z modułu importu danych ScientoMiner ICR.

Następnie głos zabrała Beata Koper (Pracownia Bibliografii Bieżącej, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu), która wygłosiła referat pt. *Bibliografia jako narzędzie badawcze. Przykład Polskiej Bibliografii Literackiej*. Autorka scharakteryzowała *Polską Bibliografię Literacką*, skupiając się przede wszystkim na koncepcji pozyskiwania danych ze źródeł zewnętrznych oraz dostępności danych do badań ilościowych. Podkreśliła, że *Polska Bibliografia Literacka* rejestruje także specyficzne kategorie obiektów, takie jak spektakle, słuchowiska, przedstawienia i filmy fabularne. Stwierdziła, że dobrym sposobem na poprawę aktualności bibliografii i przyspieszenie prac bibliograficznych jest pozyskiwanie opisów ze źródeł zewnętrznych. Na przykładzie współpracy *Polskiej Bibliografii Literackiej* z Archiwum Radia i Telewizji pokazała, że obecnie takie rozwiązanie rodzi problemy techniczne i organizacyjne oraz wymaga integracji środowiska bibliograficznego.

W drugiej sesji, moderowanej przez Zdzisława Gębołysia (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), zaprezentowano pięć referatów, które dotyczyły bibliografii terytorialnych/regionalnych. Sesję otworzył Artur Znajomski (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) referatem zatytułowanym *Bibliografie lokalne w opinii krytyków*. Na podstawie analizy 47 recenzji 14 bibliografii lokalnych (m.in. bibliografii Warszawy, bibliografii miasta Torunia) ukazał pozytywne kwestie poruszane przez recenzentów (np. przełamywanie trudności w poszukiwaniu źródeł i prowadzeniu kwerend bibliograficznych), ale też negatywne oceny (np. niedoprecyzowanie zasięgu chronologicznego, niekonsekwencja w opisach bibliograficznych, brak selekcji merytorycznej w wypadku artykułów z gazet, brak autopsji czy uwag o materiałach pomocniczych). A. Znajomski zwrócił także uwagę, że w analizowanym materiale nie podano informacji dotyczących kierownictwa i specjalistów merytorycznych biorących udział w pracach bibliograficznych. Jednak w konkluzjach recenzji zazwyczaj pojawiały się oceny pozytywne. Autor podkreślił, iż recenzje miały wpływ na dalsze prace bibliograficzne – poprzez polemiki bądź wprowadzenie zmian w bibliografiach.

Następnie głos zabrały Agnieszka Łakomy-Chłosta i Agnieszka Gołda (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawiając referat pt. *Polskie i niemieckie bibliografie terytorialne (regionalne). Analiza porównawcza*. Autorki dokonały przeglądu terminologii wykorzystywanej w obu krajach, zwracając uwagę, że w Polsce i Niemczech korzysta się z terminu „bibliografia terytorialna” w celu określenia bibliografii jednostek administracyjnych. Następnie poddały analizie porównawczej zagadnienia związane z organizacją prac bibliograficznych, zasięgiem chronologicznym i formalnym, wreszcie automatyzacją rejestrów. Porównanie wykazało, że w obu krajach praca nad bibliografiami terytorialnymi wygląda podobnie. Niestety, w Polsce proces komputeryzacji bibliografii drukowanych spowodował powstanie zjawiska „wielobazowości”, utrudniającego użytkownikom korzystanie z zasobów. W naszym kraju oferowane są jednak interesujące rozwiązania technologiczne, np. narzędzia służące do oceny zasobu czy jego kopiowania. W Niemczech z kolei główny nacisk kładzie się na ułatwienie użytkownikom dotarcia do poszukiwanej pozycji poprzez bezpośrednie połączenie bazy bibliograficznej z katalogiem bibliotecznym lub centralnym.

Kolejny referat, *Śląska bibliografia historyczna – problemy „długiego trwania”*, zaprezentowali Małgorzata Pawlak i Karol Sanojca

(Instytut Historyczny, Uniwersytet Wrocławski). Prelegenci omówili śląskie bibliografie historyczne powstałe przed II wojną światową oraz podkreślili, że współczesna bibliografia stanowi efekt współpracy naukowców polskich, czeskich i niemieckich. Główną częścią wystąpienia było jednak porównanie schematów rzeczowych (spisów treści) i omówienie ewolucji struktury bibliografii. Prelegenci podkreślili, że najpierw nastąpiło uszczegółowienie zawartości, a następnie powrót do bardziej ogólnego schematu, co jest związane z obecnością indeksów rzeczowych w najnowszych tomach.

Praktycy bibliografii, Bożena Lech-Jabłońska (Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie) i Mariusz Balcerek (Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu), przedstawili cechy bibliograficznych baz danych. B. Lech-Jabłońska w referacie pt. *Bibliografia regionalna wobec oczekiwań użytkowników i zmieniającej się rzeczywistości na przykładzie „Bibliografii Lubelszczyzny”* zanalizowała rozwój spisu w ciągu ostatnich piętnastu lat. Zaakcentowała rzadko spotykany w polskich bibliografiach terytorialnych retrospektywny zasięg bibliografii Lubelszczyzny, sięgający 1801 r., oraz szeroki zasięg formalno-wydawniczy¹. Właściwością bibliografii wynikającą z oczekiwań użytkowników jest rzeczowa charakterystyka rekordów przy użyciu Deskryptorów Biblioteki Narodowej, stosowanych od marca 2018 r. Bibliografowie udostępnili ponadto bazę w bibliotece cyfrowej, a w 2015 r. w Lubelskiej Bibliotece Wirtualnej, integrującej katalogi lokalne, zasoby bibliotek cyfrowych, repozytoria wydawnictw, czasopism uczelni i dokumentów urzędowych oraz inne materiały typu Open Source. Z kolei celem badania przeprowadzonego przez M. Balcerka była odpowiedź na pytanie zawarte w tytule referatu: *Eksport danych do menedżerów bibliografii w bibliografiach regionalnych. Konieczność czy niepotrzebny element?* Autor zwiększył zakres przeprowadzonych przez siebie analiz i wybrał 83 źródła w postaci bibliografii terytorialnych, bibliografii publikacji pracowników bibliotek uniwersyteckich, katalogów bibliotek wojewódzkich i uniwersyteckich oraz ogólnopolskich baz danych, w których poszukiwał możliwości zastosowania menedżerów bibliografii Zotero, Mendeley i EndNote. Prelegent ukazał problemy eksportu metadanych w plikach za pomocą dodatków do przeglądarek i udostępniania ich w postaci gotowych cytowań w stylach BibTeX i RIS (35% zanalizowanych źródeł). Przybliżył

¹ Obejmuje on wydawnictwa zwarte oraz prace zbiorowe, wydawnictwa ciągłe (dzienniki, czasopisma regionalne i lokalne, kalendarze i informatory), artykuły czasopiśmiennicze i pochodzące z prac zbiorowych, dokumenty kartograficzne, elektro-niczne i życia społecznego.

także kwestie dotyczące współpracy OPAC-ów z dodatkami Mendeley (18% wskazań) oraz procesu generowania cytowań (13%, ale dane są niekompletne i błędne). W konkluzji M. Balcerek przyznał, że polskie bazy danych nie są jeszcze zharmonizowane z menedżerami bibliografii.

W ostatniej części konferencji, prowadzonej przez A. Znajomskiego, wygłoszono pięć referatów zawierających charakterystykę bibliografii dziedzin i zagadnień, bibliografii osobowych oraz załącznikowych. Dorota Ubysz (Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie) w referacie pt. *Polska Bibliografia Lekarska w dobie rozwoju informatyzacji – funkcjonalność bazy a potrzeby i oczekiwania użytkowników* zaprezentowała jedną z największych baz. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom odbiorców, częściowo uzupełniono opisy bibliograficzne linkami do pełnych tekstów i stron WWW wydawców. Z wykorzystaniem bazy można wykonywać zestawienia tematyczne² oraz analizy tematyczne. Między 2017 a 2018 r. zwiększyła się liczba indeksowanych artykułów polskich autorów publikujących w czasopiśmie zagranicznych. Zmiany nastąpiły też w module wyszukiwawczym bazy, w którym dodano historię wyszukiwania, kwerendy z zastosowaniem języka Tez-MeSH (np. funkcje focus i explode, według słów kluczowych), możliwe jest również jednoczesne stosowanie kilku modyfikatorów i wskaźników. Planowana jest ponadto promocja bazy przez wyszukiwarke Google, linkowanie DOI oraz podłączenie wewnętrznego systemu zamawiania odbitek (w wersji tradycyjnej i elektronicznej).

Dorota Siwecka (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski) w wystąpieniu pt. *Bibliografie poloników zagranicznych na tle europejskich bibliografii eksteriorików* omówiła elementy metodyki tego typu rejestrów. Zaprezentowała cele gromadzenia bibliografii eksteriorików³ oraz międzynarodowe zalecenia dotyczące rejestracji dokumentów, w tym eksteriorików, w bieżących bibliografiach narodowych (dalej: bbn) od 1950 do 2009 r. Przedstawiła wyniki badań bibliografii narodowych z 1996, 2001, 2011 i 2018 r. (dwa ostatnie przeprowadziła samodzielnie), które wskazują na stały poziom rejestracji eksteriorików w bbn w ostatnich latach, wynoszący około 60%. Z analiz D. Siweckiej wynika, że ten typ materiałów można odnaleźć w bibliografiach krajów o niewielkiej liczbie

² Na potrzeby instytucji zwierzchnich, firm farmaceutycznych, przedstawicieli zawodów medycznych, studentów itd.

³ Zaliczyła do nich trzy podstawowe cele: prowadzenie dalszych badań (nad recepcją literatury i kultury narodu, rolą literatury i kultury w świecie oraz nad emigrantami); odtwarzanie historii pojedynczych książek, bibliotek, muzeów i kolekcji prywatnych; prowadzenie badań bibliolingwistycznych.

mieszkańców (wyjątek stanowią Niemcy). Referentka zestawiła także bibliografię eksteriorików według kryteriów doboru – etnicznego, językowego, przedmiotowego i w kombinacjach tych cech – oraz według form publikacyjnych⁴. Podsumowując swoje wystąpienie, D. Siwecka wskazała czynniki wpływające na rozwój bibliografii eksteriorików, jak historia narodu, rozwój kultury umysłowej, rozwój emigracji, sytuacja społeczno-polityczna, polityka kulturalna oraz wysokość nakładów na naukę i kulturę.

W wystąpieniu pt. *Z zagadnień bibliologicznych w Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych* Bogumiła Warząchowska (Biblioteka Teologiczna, Uniwersytet Śląski w Katowicach) zaprezentowała bazę współtworzoną przez Federację Bibliotek Kościelnych „Fides” i Bibliotekę Narodową w Warszawie. Autorka scharakteryzowała ogólne zasady przygotowania i metodyki bazy, a następnie skupiła się na określeniu cech tego źródła informacji dla badaczy zagadnień bibliologicznych, bibliotekoznawczych i bibliograficznych (zbiory i biblioteki kościelne w ujęciu historycznym i współczesnym, organizacja bibliotek kościelnych, zestawienia bibliograficzne i biobibliograficzne).

Bibliografie zespołów osobowych krótko omówiła Elżbieta Tomczyńska (Biblioteka Główna, Uniwersytet Szczeciński) w referacie pt. *Bibliografia PUBLI i Bibliografia Osiągnięć Pracowników (BOP) funkcjonowanie i współdziałanie (komunikat)*. Obie tytułowe bazy stanowią wynik prac podjętych na Uniwersytecie Szczecińskim i są ze sobą powiązane. W pierwszej rejestruje się informacje dotyczące publikacji pracowników uczelni⁵, a w drugiej dane na temat ich osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych. Prelegentka zwróciła uwagę na zachodzące w ostatnim czasie zmiany w tych źródłach, w tym na możliwość współtworzenia bazy przez pracowników Uniwersytetu oraz powołanie w kwietniu 2018 r. sekcji monitoringu naukowego. To wystąpienie dowiodło, że bibliografie pracowników uczelni odgrywają niezwykle ważną rolę – na ich podstawie przeprowadzane są analizy dorobku naukowego poszczególnych jednostek.

Ostatni prelegent, Witold Sygocki (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie), w wystąpieniu pt. *Przypisy bibliograficzne w WoS i Scopus – w zastępstwie bibliografii* zajął się tematem dokumentacji bibliograficznej dostępnej w międzyna-

⁴ Samodzielny człon w bbn, rejestracja w obrębie bbn lub w ramach wydzielonej części publikowanej w bbn.

⁵ Są to: monografie, rozdziały w pracach zbiorowych, referaty, komunikaty, recenzje, polemiki, redakcje naukowe, artykuły w czasopismach tradycyjnych i elektronicznych, dokumenty kartograficzne.

rodowych bazach bibliograficzno-abstraktowych. Referent zbadał preferencje wyszukiwawcze pracowników reprezentowanej przez siebie instytucji, by odpowiedzieć na pytania: Czy pracownicy posługują się materiałami bibliograficznymi towarzyszącymi rekordom? Czy rejestrują je we własnych zestawieniach bibliograficznych? Czy w dalszych pracach korzystają z sugestii bibliograficznych pochodzących z baz? Ze wstępnej analizy ankiety wynika, że osoby poszukujące informacji zwracają uwagę przede wszystkim na rekordy bibliograficzne. Dzieje się tak dlatego, że wykazy bibliografii załącznikowych są trudne do odnalezienia (pomocne może okazać się dodanie identyfikatora DOI) oraz dlatego, że stosuje się różne style cytowań. Konkludując, W. Sygocki stwierdził, iż informacje bibliograficzne z baz danych nie są w stanie zastąpić zestawień bibliograficznych.

W podsumowaniu spotkania J. Woźniak-Kaspepek podkreśliła rozległość pola badawczego współczesnej bibliografii. Ta właśnie dyscyplina posiada wartość ponadczasową, a na jej podstawie powstaje obraz historycznego i współczesnego dorobku publikacyjnego narodu, dziedzin nauki, regionów czy osób. Podczas konferencji badacze dowiedli, jak ważnym narzędziem indeksacji, informacji, dokumentacji, archiwizacji i parametryzacji jest bibliografia, zwłaszcza ta w postaci elektronicznej, zmieniająca swoje oblicze zgodnie z oczekiwaniami użytkowników XXI w.

Tekst wpłynął do redakcji 26 maja 2018 r.